

НОТАРІАЛЬНА ПАЛАТА УКРАЇНИ

КОМІСІЯ З ПИТАНЬ АНАЛІТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ №2/2024

щодо набрання чинності Законами України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» № 3450-ІХ, «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» № 3449-ІХ.

30 січня 2024 року набирають чинності Закони України:

«Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» № 3450-ІХ (Далі - Закон № 3450-ІХ) та «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» № 3449-ІХ (далі – Закон № 3449-ІХ).

Законом № 3450-ІХ встановлено **місце відкриття спадщини, яким є останнє місце проживання спадкодавця**, якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна - місцезнаходження основної частини рухомого майна. Якщо спадкодавець мав останнє місце проживання на території іноземної держави, місце відкриття спадщини визначається відповідно до Закону України "Про міжнародне приватне право"(стаття 1221 Цивільного кодексу України).

Розділ «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України доповнено пунктами 20 та 21.

Відповідно до пункту 20 «Прикінцевих та перехідних положень» Цивільного кодексу України у випадку, якщо смерть фізичної особи зареєстрована **пізніше ніж через один місяць** з дня смерті такої особи або дня, з якого її оголошено померлою, **строки**, встановлені статтями 1269, 1270, 1271, 1272, 1273, 1276, 1277, 1283, 1298 Цивільного Кодексу, **обчислюються** з дня державної реєстрації смерті особи. При цьому **часом відкриття спадщини** вважається день смерті спадкодавця або день, з якого спадкодавця оголошено померлим, незалежно від часу державної реєстрації смерті.

Це правило застосовується для спадщини, яка відкрилась до введення воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ строк для прийняття якої не спливає до його введення, за умови, що свідоцтво про право на спадщину не було видано жодному із спадкоємців, а також до спадщини, яка відкрилась у період дії воєнного стану в Україні та діє протягом двох років з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні.

Наприклад, якщо особа померла 01 травня 2022 року, а її смерть зареєстровано в органах ДРАЦС 10 січня 2024 року, строки прийняття спадщини, відмови від її прийняття та інші (шість місяців) починають свій перебіг з 10 січня 2024 року, а коло спадкоємців, які фактично прийняли спадщину, склад спадкового майна встановлюються на день відкриття спадщини, тобто на 01 травня 2022 року.

Це правило застосовується **лише** для тих **випадків**, коли особа померла, а юридичний факт зареєстровано пізніше ніж через місяць після її смерті, а також щодо спадкових справ, по яких не було видано жодного свідоцтва про право на спадщину.

Пунктом 21 «Прикінцевих та перехідних положень» Цивільного кодексу України врегульовано оформлення спадкових прав у випадках, якщо місцем відкриття спадщини є:

-населений пункт, на території якого органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, (перелік <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085-2014-%D1%80#Text>),

-територія, на якій ведуться активні бойові дії, щодо яких не визначено дату завершення бойових дій (перелік <https://ips.ligazakon.net/document/RE39004>),

-тимчасово окупована Російською Федерацією територія, щодо яких не визначено дату завершення тимчасової окупації (перелік <https://ips.ligazakon.net/document/RE39004>).

Так у випадку, **якщо місцем відкриття спадщини є зазначений вище населений пункт/територія**, заява про прийняття спадщини, заява про відмову від прийняття спадщини, заява про відмову від заповідального відказу, вимога кредитора спадкодавця до спадкоємців, заява про охорону спадкового майна, заява про згоду бути виконавцем заповіту після відкриття спадщини, інші заяви щодо спадщини, спільного майна подружжя (колишнього подружжя) **в межах спадкової справи** подаються нотаріусу **незалежно від місця відкриття спадщини. Факт належності** населеного пункту/території до таких, які передбачені пунктом 21 «Прикінцевих та перехідних положень» Цивільного кодексу України, **встановлюється на час заведення спадкової справи.**

У випадках:

-якщо місцем відкриття спадщини є населений пункт/територія, передбачені пунктом 21 «Прикінцевих та перехідних положень» Цивільного кодексу України, а також
-у разі заведення спадкової справи не за місцем відкриття спадщини до набрання чинності Законом № 3450-IX,

вчинення нотаріальних та інших дій нотаріусом щодо спадщини та спільного майна подружжя (колишнього подружжя) в межах спадкової справи здійснюється за місцем подання першої заяви.

У зв'язку з цим **відсутні підстави** передачі спадкової справи для закінчення провадження, якщо спадкова справа була заведена не за місцем відкриття спадщини.

Цей порядок стосується спадкових справ, що відкрилися як після смерті спадкодавців, останнім місцем проживання яких були населені пункти/території, передбачені пунктом 21 «Прикінцевих та перехідних положень» Цивільного кодексу України, так і всіх інших спадкових справ, останнім місцем проживання спадкодавця за якими були інші території, ніж зазначені вище, заведених не за місцем відкриття спадщини на підставі першої заяви.

Також пунктом 21 «Прикінцевих та перехідних положень» Цивільного кодексу України врегульовано процедуру для завершення спадкування в іншому територіальному окрузі, у випадках, якщо спадкова справа була заведена у населеному пункті/території, передбачених цим пунктом.

Якщо місцем подання першої заяви є вищезазначений населений пункт або територія, вчинення нотаріальних та інших дій нотаріусом щодо спадщини та спільного майна подружжя (колишнього подружжя) в межах спадкової справи здійснюється за місцем подання першої заяви про видачу свідоцтва.

Положення щодо провадження по спадковим справам та оформлення спадкових та інших прав (передбачені абзацом першим та другим пункту 21 «Прикінцевих та перехідних положень» Цивільного кодексу України) застосовуються також до спадщини, яка відкрилася до набрання чинності Законом № 3450-ІХ.

У зв'язку з прийняттям змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини прийнято Закон № 3449-ІХ, яким внесено низку змін до:

Закону України «Про нотаріат»:

-щодо виключення зі статті, яка регулює питання нотаріального округу, питання, що стосується процедури завершення спадкування (стаття 13-1),

-щодо уточнення місця та строків видачі свідоцтва про право на спадщину та свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя (колишнього подружжя) у разі смерті одного з них (статті 66, 67, 71).

Закону України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»:

-статтю 11-1 приведено у відповідність до вимог Цивільного кодексу України (особливості реалізації права на спадкування регулюються Цивільним кодексом України");

Закону України "Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції":

-статтю 9-1 приведено у відповідність до вимог Цивільного кодексу України (особливості реалізації права на спадкування регулюються Цивільним кодексом України").

Додаток

1. Завершення спадкування по заведених спадкових справах з урахуванням змін (короткий алгоритм).

30 січня 2024 року

**Комісія з
аналітично-методичного забезпечення нотаріальної
діяльності
Нотаріальної палати України**

**Завершення спадкування по заведених спадкових справах
з урахуванням змін
(короткий алгоритм)**

Пунктом 21 «Прикінцевих та перехідних положень» Цивільного кодексу України (надалі - пункт 21) врегульовано процедуру для завершення спадкування в іншому територіальному (нотаріальному) окрузі, у випадках, якщо спадкова справа була заведена **на території:**

-населеного пункту, на території якого органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження,

-території, на якій ведуться активні бойові дії, щодо яких не визначено дату завершення бойових дій,

-тимчасово окупованій Російською Федерацією території, щодо яких не визначено дату завершення тимчасової окупації (далі умовно – окремі території України).

Якщо місцем подання першої заяви є окремі території України, вчинення нотаріальних та інших дій нотаріусом щодо спадщини та спільного майна подружжя (колишнього подружжя) в межах спадкової справи здійснюється за місцем подання першої заяви про видачу свідоцтва в населеному пункті або на території, що не зазначені в абзаці першому цього пункту.

Положення щодо провадження по спадковим справам та оформлення спадкових та інших прав (передбачені абзацом першим та другим пункту 21 «Прикінцевих та перехідних положень» Цивільного кодексу України) застосовуються також до спадщини, яка відкрилася до набрання чинності Законом № 3450-ІХ.

На відміну від територій, перелічених в абзаці першому підпункту 2.8 пункту 2 глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (надалі – Порядок), пунктом 21 розширено перелік окремих територій по яких є можливість завершити спадкування по спадкових справах, які було заведено на таких територіях до початку їх тимчасової окупації, ведення бойових дій та в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження.

Відповідно до Порядку, якщо спадщина була відкрита на окремих територіях України, та якщо спадкова справа була зареєстрована у Спадковому реєстрі, але не була закінчена, внаслідок знищення спадкової справи або відсутності доступу до місця її зберігання у зв'язку з тимчасовою окупацією чи веденням бойових дій, будь-який (будь-яка) приватний нотаріус (державна нотаріальна контора), до якого (якої) звернувся спадкоємець для завершення спадкування, продовжує провадження такої спадкової справи на підставі відповідної заяви спадкоємця.

Така заява реєструється в книзі обліку і реєстрації спадкових справ і формується у спадкову справу (пункт 11.1. розділу XI Правил ведення нотаріального діловодства – надалі Правила).

Справжність підпису спадкоємця на заяві, яка надсилається поштою приватному нотаріусу (конторі) або подається від імені спадкоємця його представником, має бути засвідчена нотаріально.

Алгоритм дій нотаріуса при веденні таких справ регулюється п 4.11.5. Правил.

Приватний нотаріус (контора), що продовжує провадження спадкової справи, яка була зареєстрована у Спадковому реєстрі, але не була закінчена на окремих територіях:

- формує на заміну нову спадкову справу, відповідно до розділу XI Правил;
- реєструє спадкову справу в своїй книзі обліку і реєстрації спадкових справ (додаток 10 Правил) з присвоєнням нового номеру спадкової справи за книгою;
- реєструє спадкову справу в алфавітній книзі обліку спадкових справ (додаток 7 Правил);
- реєструє у Спадковому реєстрі зміну місця зберігання спадкової справи та продовження провадження спадкової справи, номер спадкової справи, яка заведена на заміну (попередній номер спадкової справи та дата її заведення до заміни зазначається у додаткових відомостях реєстру).

Звертаємо увагу, що у Спадковому реєстрі нова спадкова справа не реєструється, а відповідні зміни та відомості вносяться у вже існуючу спадкову справу у Спадковому реєстрі, що зареєстрована попереднім нотаріусом.

При реєстрації зміни місця зберігання спадкової справи у Додаткових відомостях Спадкового реєстру слід зазначити: «Справа заведена (дата заведення спадкової справи) за № (попередній номер), завершення спадкування по окремих територіях».

Відповідно до Порядку приватний нотаріус (державна нотаріальна контора), до якого (якої) звернувся спадкоємець, для завершення спадкування має перевірити факти, передбачені законом, та витребувати необхідні документи **та встановити:**

- факт смерті спадкодавця,
- час відкриття спадщини,
- місце відкриття спадщини, в тому числі чи відноситься місце відкриття спадщини до окремих територій України,
- наявність підстав для закликання до спадкоємства, якщо має місце спадкування за законом,
- прийняття спадкоємцем спадщини у встановлений законом спосіб,
- склад спадкового майна, на яке видається свідоцтво про право на спадщину,
- при оформленні спадщини за заповітом нотаріус має надати правову оцінку заповіту, перевірити його реєстрацію у Спадковому реєстрі та чинність на момент смерті заповідача.

На відміну від вимог Порядку, пунктом 21 розширено перелік свідоцтв, які можуть бути видані нотаріусом в процесі завершення спадкування.

Відтепер, при завершенні спадкування по спадковим справам, які були зареєстровані у Спадковому реєстрі, але не були закінчені, видаються будь-які свідоцтва, передбачені у спадкових відносинах, а не тільки свідоцтва про право на спадщину.

За умови подачі нотаріусу всіх необхідних документів та встановлення всіх безспірних фактів, нотаріус завершує процедуру спадкування шляхом видачі відповідного свідоцтва.

За відсутності у спадкоємця необхідних для видачі свідоцтва про право на спадщину документів нотаріус роз'яснює йому процедуру вирішення зазначеного питання в судовому порядку.

Наголошуємо, що нотаріус є процесуально незалежною особою, яка самостійно приймає рішення, вчиняти нотаріальну дію чи відмовити в її вчиненні.

30 січня 2024 року

**Комісія з
аналітично-методичного забезпечення нотаріальної
діяльності
Нотаріальної палати України**